

Vartanuş A. Çerme: Arşakuni Ailesi ve Urfa'nın İlk Hıristiyan Ermeni Kralı 5. Apkar

Posted on 15/09/2017

Ermenilenn doğuya kayan Hint-Avrupa menşeli Trako-Frig bir kavim olduğunu Eski Çağ tarihçileri belirtmektedirler. MÖ iki bin yılı başından itibaren doğuya sarkan bu kavim Fırat'ın yukarı kolları ile Aras'ın boylarına yerleşmiş, daha sonra etrafa yayılmışlardır Arşakuni (Artaxiad) Krallığı olarak da bilinen Ermeniler. Hıristiyanlığın kabulüne kadar tamamen Ari halk kültürünü benimsemişlerdir.

MÖ 190 yılında Araks bölgesinde krallığını ilan eden Ardavazt adına kurduğu devletinin sınırlarını genişletme yoluna başladı. Komşu bazı derebeyleri ve aşiret reislerine yönetiminde yer vererek onları ordu komutanlığı ve toprak sahipliği vaatleri ile idaresi altına alabildi.

Kral Ardavazt Part Kralı Mihirdad II ile yaptığı savaşla yenilip oğlu Tigran'ı Partlara bıraktı. Ermenen Kralı Ardavazt MÖ: 95'le ölünce Part sarayında rehin olarak tutulan 2. Tigran bazı yerlere karşılık özgürlüğünü elde edip başkent Ardaxata (Adreşat. Erivan yarımadası) geldi ve hemen genişleme siyasetine girişti.

Tigran bölgedeki beyliklerin ve aşiretlerin hemen hepsine hakim olmuş, güney sınırını Mıdzbin, Nusaybin-Cizre hattına kadar uzatmıştı. Doğu sınırı da Rumiya gölüne kadar büyümüştü. Tigran bölgede kendi ismine izafeten iki büyük şehir tesis etmek istiyordu. Bunlardan biri Tigranosert (eski Siirt civarı) diğeri, Tigranokerta (Amid civarı). Başkenti de Tigranokerta'ya nakletmişti. Bu esnada Ariadoluyu muhafaza kaygısına düşen Roma orduları Pontos Kralı Mitridat'la büyük bir savaşa başlamıştı. Çok geçmeden Mitridat mağlup oldu ve Tigran'ın yanına kaçtı.

Tigran II etrafında bulunan irili ufaklı bütün krallıkları ele geçirerek Sehinşah (krallar kralı) durumuna erişti. Partları yendi. Kuzey Mezopotamya Suriye ve Filistin Selcukoslardan aldı. Ova Kilikyasını işgal edip Kapadokya'ya yürüyerek Kayseri'yi ele geçirdi Buranın yerli halkından sanatçı ve tüccarları Mardin-Diyarbakır arasında kurduğu yeni başkenti "Tigranokert" e yerleştirdi. Roma generali Lukullus Tigranokert'a (Diyarbakır) istikametinde ilerliyordu Fakat Tigran'ı takip etmedi ve kuzeye yöneldi Kral Tigran'ın kardeşi Koris sorumluluğunda olan Midabin Nusaybin şehrini aldı. Kral Mitridat'ın kızını alan Ermeni Kralı Tigran II zamanı, Ermeni hükümetinin en kuvvetli zamanıdır. Büyük Tigran unvanına sahip Kral Tigran, Lukullus'un dağınık kuvvetlerini perişan etmişti. Bunun üzerine Roma Lukullus'u azil ve yerine general Pompei'yi gönderdi. Roma ordusunun icraatı ve Partların durumundan şüphelenen Tigran Doğuda Pompei güçlerine sığınır.

Tigran öldükten sonra oğlu Ardavazt yerine geçmişti O da Roma ordusuna mağlup oldu. Yirminci yılda Ermeni halkının iradesiyle Arşam tahta geçer. Arşam, Apkarın babası. Ardeşez'in ağabeyi, Tigran'ın da oğludur (MÖ 3. yy.) Artık Ermeni devleti Doğu ve Batıdaki arazisinden bir kısmını kaybetmişti. Arşam'dan sonra krallık yapan oğlu Apkar zamanında merkez de Urfaya nakledildi. Bunun zamanında Hıristiyanlık batıdan bölgeye doru ilerledi. Apkar da Hıristiyan oldu. Urfa, Nusaybin. Diyarbakır. Mardin, Tel Ermen (Kızıltepe civarı. Üçüncü Tigranokerta) civarını elinde bulundurur ve bu bölgeye 'Ozervan' adı verilmişti. Hıristiyanlık ve Hıristiyanlar bunun himayesine sığınmışlardı.

Ozervan (Osrhorne) Bölgesi:

Bölgenin adı islamiyetten çok önce bölgede yaşayan Ermeniler tarafından verilmiştir. Çünkü Ermeniler iskan ettikten bölgelerin adlarına "van' ekini sürekli kullanmışlardır. Erivan, Nahcivan. Marzuvan gibi... Ozervan da Büyük kral Tigran'ın kardeşi Arşamın oğlu Apkan V bölgeye kral atamansıya adlandırılmıştı.

Büyük İskender istilası ile onu müteakip bölgeyi içine alan Selefkoslar dönemi Ozervan için gayet önemli olmuştur Ozervan'da çoğu önceden mevcut iskan mahalleri üzerinde yeniden

tesis edilmiş olmakla birlikte izleyen yüzyıllardaki uygulamaları ile yine her bakımdan önem taşıyan birçok şehir de tarihin bu döneminde kurulmuştur.

Bu dönemde Grek ve Makedonya yurtlarından bu bölgelere göçmenler akın etmiş ve bunlar eski Grek adetlerine göre kurdukları ve bir kısmını eski yurtlarındaki mahallere nispetle isimlendirdikleri yeni Mezopotamya şehirlerinde esas vatandaşlar olmuşlardır.

Edessa ismi buraya eski Makedonya başşehri Aigaia (şimdiki Vodena)'nın eski ismi Edessa'dan kaynaklanmaktadır. Ünlü Ermeni tarihçi Horenli Moses İsa'nın doğduğu sıralarda Ozervan kralı olan Apkar V'in Büyük Ermeni hükümdarı Tigran'ın ahfadından Avak Air (Büyük Adam) adında bir Ermeni olduğunu Grek ve diğerlerin, bu adı iyi telaffuz edemedikleri için onu Abgarios olarak tesmiye ettiklerini iddia eder. MO 132'de Ozervan krallığı kurulmuştur. Bu zamanda Mezopotamya Arşakunilerinin (Arsacid) elindeydi. Yine o tarihlerde beklenen büyük kurtarıcının, dünyayı, her yönden yayılan çoktanrıçılığın felaketlerinden koruması bekleniyordu. Tüm bu kehanet ve söylentiler Hayk ülkesine kadar da yayılmıştı.

Vaadedilmiş zamanların bereketiyle Tanrının yolladığı Yahudi ülkesinde ortaya çıkıp dönemi mucizeleriyle zenginleştirirken, yabancıların Kudüs'e (onunla) görüşmek için geldiklerini haber verdiler. Bu amaçla Havari Betsaydalı Philippe'e başvurmuşlardı. Eski tarih yazılarına göre bu Paganlar Ermeni kral Apkar'ın elçileriydi.

Kral Apkar babası Arşam'ın başkenti olan Nusaybin'i terk edip Ermeni krallık tahtını Mezopotamya'da Haikan Krallarına bağlı olan Urfa'ya taşımıştı. Korkunç bir hastalık olan cüzzama yakalanan Apkar, İsa Mesih'in mucizevi şifa dağıttığını duymuştu. Elçileri aracılığıyla onu davet eder iyileştirmesini rica eder. Aynı zamanda İsa Mesih'i ülkesinin liderleri ve din adamlarının elinden kurtarmak üzere ülkesinde yaşamayı da teklif ediyordu. Çünkü onların kini ve düşmanlığı artık herkesin bildiği bir konuydu. Bu elçilerin ziyareti İsa Mesih'in yumuşak ve duygulu ruhunda derin bir etki yaratmıştı. Bu vesile ile havarileri

Andre ve Philippe'e şöyle demişti. "İnsan oğlunun zafer saati yaklaşıyor."

Büyük Iskender'in istilalarından sonra Mezopotamya, Suriye ve ön Asya'da kabul edilen Yunanca da konuşmaktaydılar. Daha sonra Suriye Krallığını kuran I. Selcukius döneminde bu dil yerleşmişti.

O bölgeye elçiler İsa Merih'e acı çeken insanlığın temsilcileri gibi görünmüşlerdi. Gerçekte de bu görüşmeden iki gün sonra İsa Mesih haç üzerinde can vermekte ve olaylar bilindiği üzere süre gelmekteydi.. .

Urfa Kralı Apkar elcisi Anane eliyle mektup yazar ve İsa Mesih'ten onu bir hastalıktan iyileştirmesini rica eder. İsa Mesih havari Tomas aracılığı ile Apkarın yanına gelebileceğini iletir, ama onun göğe çıkmasından sonra iyileştirmesi için bir havarisini gönderecektir. Hz. İsanın göğe çıkmasından sonra havari Tatyos Mezopotamya'ya gelir Kral Apkarı hastalıktan kurtarır. saray erkanı ile birlikte vaftiz eder. Böylece Apkar'ın bilgini sarayın Attes'ini piskopos takdis eder. Ve kendisine vekil tayin eder, Ermenistan'a Hıristiyanlığı vaaze gider. Böylece Kral Apkar ilk imanlı ilan edilir. Böylece Nerseh'e mektup yazarak Hıristiyanlara eziyet etmemesini ve bu dini kabul etmelerini ister.

Mektuplarına cevabını alamadan M.S. 25'le ölür MS 38'de bölgede Hıristiyanlığın yayılmaya başlaması, yine M.S. 199'da bölgenin Roma eyaleti haline gelmesi izlemiştir. M.S. 301'de Hıristiyanlık Ermenistanda resmi devlet dini olarak kabul edilmiştir. M.S. 328'de de Roma'nın resmi dini olmuştur. MS 428'de bir Efes Konsili Nasturiler ve Suryaniler resmi kiliseden atılmışlardır. Ermenilerde kutsal yerlere sivil adlar verilmemesine rağmen, Hıristiyanlığı ilk kabul eden kral ve Ermen Apostolik (resuli) kilisesi tarafından aziz ilan edilen Edensa (Urfa) Ermeni Kralı Apkar V'in adı kiliselere verilmiş, ailelere soyadı ve çocuklara ad olarak verilmiştir.

Günümüze kadar süren bu gelenek bugün Ermenistanın banknotu üzerine bir yüzü Mkrdum Hovnatanyan'ın 1836 tarihli kutsal resmi esas alınarak hazırlanmış olup banknotun diğer

yüzünde İsa Mesih'in havarilerinden Tateosun üzerinde Mesih'in sureti olan resmi Kral Aþkar'a sunması ve kralın iyileşmesi yer almaktadır.

“Bugün Ermenistan Merkez Bankası (EMB)-üzerinde Ermeni Kralı Abgar V'in resmi yer alan 100 000 dramlık banknot basmıştır. Bir basın toplantısı düzenleyen MB Kurulu üyesi Vakhtang Abrahamyan, iktisadi üniteler arasında gerçekleştirilen dövizli işlemleri azaltmak amacıyla, 100 000 dram değerinde banknot basıldığını açıkladı. Bilindiği gibi tedavüldeki en bü yük değerdeki banknot olan 50 000 dramla, nakit işlemlerin % 7'si gerçekleştirilmekte. 100 000 dramlık banknotlarla nakit işlemlerin % 3'nün gerçekleştirilmesi öngörülmekte.

Abrahamyan tarafından yapılan açıklamada, banknot üzerinde, Hıristiyanlığı ilk kabul eden kral ve Ermeni Apostolik Kilisesi tarafından aziz ilan edilen Edessa (Urfa) Ermeni Kralı Abgar V'in resmi bulunmakla. Resim Mkrtum Hovnatanyan'ın 1836 tarihli kutsal resmi esas alınarak hazırlanmış olup, banknotun diğer yüzünde ise Mesih'in havarilerinden Tadevos'un üzerinde Mesih'in sureti olan resmi Kral Abgar'a sunması ve kralın iyileşmesi yer almakta.”

Kaynaklar:

1. Dr. M. Laver. Des Moses von Chorene Geschichte Gross-Armcniens, 1869
2. Mgr. J.B. Asgian. Kosrovitouhte La Vierge İstanbul 1909
3. Tavit Khaçgonts, Ermeni Tarihi, İstanbul 1909
4. K. Emiroglu. S. Aydın. S. Unsal. O. Özel Mardin Aşiret Cemaat Devlet İstanbul 2000
5. Fikret Işık, Urfa Bölgesi Tarihi İstanbul 1960
6. Selahaddin Mihotulu, Arya Uygarlıklarından Kürdlere. İstanbul 1992
7. Giuseppe Cappelletti. L'Armenia Firenze 1841

